

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 314.15 (438) «2022»

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.21>

КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Гусак Дарія,

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри всесвітньої історії

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-5229-6999

Із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну відбулися масові міграційні процеси. Значна частина біженців поїхала в країни Європейського Союзу. Урядам цих країн потрібно було швидко вирішити низку проблемних питань, пов'язаних з організацією життя українських біженців за межами України. У статті авторка досліджує заходи урядів держав, спрямовані на відвідування історичних пам'яток, та значення відвідин культурних заходів біженцями як один з етапів адаптації у новому середовищі. Основна мета культурного туризму – відвідання історичних, культурних визначних пам'яток, ознайомлення з пам'ятками історії, архітектури, мистецтва, природними та етнічними особливостями регіону.

Культурний туризм сприяв акомодатії українських біженців у середовищі країн, котрі привітно зустріли та прихистили громадян України. Очевидним є той факт, що біженці першочергово потребували вирішення питань, пов'язаних із побутом та працевлаштуванням. У більшості країн Європейського Союзу була надана така допомога. Окрім цього, уряди держав розуміли важливість допомоги не лише матеріальної, а й психологічної. Саме культурний туризм дав змогу українцям ознайомитися ближче з культурою країни, де вони перебувають. Відвідування різноманітних культурних заходів, музеїв дало змогу українцям відволіктися від психологічного навантаження, яке довелося їм пережити у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну.

Окрім знайомства з культурою та історією інших країн, українські митці отримали можливість організувати мистецькі заходи, спрямовані на презентацію власних витворів мистецтва та культурних надбань України. Українські музеї відправляли на зберігання до європейських країн твори мистецтва зі своїх колекцій. Загалом повномасштабне вторгнення привернуло увагу до українського мистецтва за межами України. Активізувався процес обміну знаннями між країнами. Країни Європи сприяли підтримці українських митців та продовжують співпрацю з культурними фахівцями. Держави Західного світу сприяють захисту та відновленню культурного сектору України.

Ключові слова: культурний туризм, історичний туризм, російсько-українська війна, міграція, гуманітарна допомога.

Husak Daria. Cultural tourism in the conditions of the Russian-Ukrainian war

With the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, mass migration processes took place. A large part of the refugees went to the countries of the European Union. The governments of these countries needed to quickly resolve a number of problematic issues related to the organization of the life of Ukrainian refugees outside of Ukraine. In the article, the author examines the measures of state governments aimed at visiting historical monuments and the importance of visiting cultural events by refugees as one of the stages of adaptation in a new environment. The main purpose of cultural tourism is to visit historical and cultural attractions, get acquainted with historical, architectural, artistic, natural and ethnic features of the region.

Cultural tourism contributed to the accommodation of Ukrainian refugees in countries that welcomed and sheltered Ukrainian citizens. It is obvious that the refugees primarily needed solutions to issues related to life and employment. In most countries of the European Union, such assistance was provided. In addition, state governments understood the importance of not only material, but also psychological assistance. It is cultural tourism that allowed Ukrainians to get to know the culture of the country where they are staying. Visiting various cultural events and museums allowed Ukrainians to distract themselves from the psychological stress that Ukrainian citizens had to experience in connection with the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation.

In addition to getting to know the culture and history of other countries, Ukrainian artists had the opportunity to organize art events aimed at presenting their own works of art and cultural heritage of Ukraine. Ukrainian museums sent works of art from their collections to European countries for storage. In general, the full-scale invasion drew attention to Ukrainian art outside of Ukraine. The process of knowledge exchange between countries has been intensified. European countries contributed to the support of Ukrainian artists and continue to cooperate with cultural specialists. The countries of the Western world contribute to the protection and restoration of the cultural sector of Ukraine.

Key words: cultural tourism, historical tourism, Russian-Ukrainian war, migration, humanitarian aid.

У країнах Європи українці отримали різноманітні пільги та додаткові можливості. Так, у Литві біженці мали низку соціальних пільг, зокрема на проїзд, відвідання різноманітних культурних заходів, музеїв тощо. Важливу роль для адаптації вимушених переселенців відіграло безоплатне відвідування закладів культури – бібліотек, музеїв, місць сценічного мистецтва. Загалом у березні, квітні та травні 2022 р. національні та республіканські музеї, підпорядковані Мінкульту, відвідали 43 723 українця. Так, у березні українці відвідали Національний музей Литви (3 480 відвідувачів), Морський музей Литви (2 788 відвідувачів) і Національний музей-палац правителів Великого князівства Литовського (1 924 відвідувачі). Загалом у березні підвідомчі Мінкульту музеї відвідали 10 568 українців. У квітні цей показник збільшився до 17 792 відвідувачів. У травні музеї прийняли 15 363 українців.

«Ми активно співпрацюємо з музеями Західної України. Окрім того, ми хотіли, щоб українці, які приїжджають до нас, почувалися як удома. Жінки, які втікали від війни, плакали, коли бачили в нашому музеї скульптури з рідної України. Ми разом із XIV століття, а може, й раніше, тому не дивно, що ми разом з Україною й сьогодні. Із відкритими серцями вітаємо українців у Музеї Палацу Лордів. Можливо, тому вони нас полюбили і приїжджають сюди не раз. Ми дуже раді цьому», – каже директор Музею Палати Лордів Відас Долінскас. Музей організовує тематичні просвітницькі заходи та екскурсії для українських родин. Було започатковано ініціативу «HELLO = ПРИВІТ», спрямовану на представників українського культурного поля, які тимчасово знайшли притулок у Вільносі [1].

У перші місяці війни в Польщі для українців також було організовано безоплатне відвідування різних історичних пам'яток та музеїв. Наприклад, Національний музей, Королівський парк Лазенки, Вілянівський палац та багато інших культурно-історичних закладів зустріли біженців з України та запропонували безкоштовні відвідування, організували навчальні уроки та заходи. Національний музей у Варшаві надавав безкоштовний вхід у постійні галереї та виставки, а також аудіогіди українською мовою. У цьому ж музеї проводилися заняття для дітей біженців з України, які проходили польською та українською мовами. «У цей трагічний час є багато дуже базових потреб. Проте ми отримуємо все більше сигналів від сімей, які приймають біженців у Варшаві, які вказують на необхідність організації часу для українських дітей. Ми хочемо допомогти всіма доступними засобами», – каже Марта Кохлевська з відділу освіти Національного музею у Варшаві.

Королівський парк Лазенки також запрошував біженців з України та гарантував вільний вхід у березні та квітні 2022 р. до всіх своїх об'єктів: Палацу на острові з Королівською картинною галереєю, Старої оранжереї з Королівською галереєю, Театру і Королівської галереї скульптур тощо. В історичних будівлях і садах парку Лазенки також проводили музейні уроки українською мовою для дітей та їхніх опікунів.

Музей Палацу короля Яна III у Вілянові, своєю чергою, підготував освітні заходи для гостей з України під гаслом «У королівських гостях», а Державний етнографічний музей у Варшаві запрошував на екскурсії українською мовою родинної виставки «Тут. Тепер. Там».

Музеї в інших містах Польщі також були доступні для біженців безкоштовно, зокрема усі філії Національного музею у Гданську, який виказав свою підтримку та солідарність з українським народом: «Ми вважаємо своїм обов'язком допомагати людям, які приїжджають до Польщі та тікають від жорстокої війни. Тому ми реалізуємо низку дій, як негайних, так і довгострокових, які спрямовані на задоволення хоча б частини потреб біженців. Сподіваємося, що в музеї вони знайдуть хоч хвилинку перепочинку від цих трагічних подій». Національний музей у Гданську проводив міські ігри та активності, які допомогли дітям та їхнім опікунам пізнати місто і сприяли адаптації до нової життєвої ситуації. Національний музей у Вроцлаві у Павільйоні чотирьох куполів також запрошував українські родини на безкоштовні майстер-класи. Національний музей у Кракові відчинив двері біженцям з України на постійні та тимчасові виставки в Головному корпусі та дванадцяти філіалах, серед яких і Музей князів Чарторийських [2].

До акції «Допомагаємо Україні» доєдналися сім установ. Безкоштовний вхід діяв до головної резиденції Підляського музею, Ратуші, а також і в інших філіях: у Білостоці, Тикоцині, Супраслі та ін. Цінні витвори мистецтва з колекції музею Люблінського католицького університету Івана Павла II були доступні для відвідування, де українці могли познайомитися з живописом і малюнками видатних польських художників XIX–XX ст. П'ютра Міхаловського, Яна Матейка, Юзефа Хелмонського, Леона Вичулковського, Юзефа Мегоффера, Яцека Мальчевського та його сина Рафала, Влодзімежа Тетмаєра та Юзефа Панькевича. На виставці також була представлена колекція зарубіжного живопису включно з творами визнаних представників італійського, голландського, фламандського та німецького мистецтва [3].

Соляні копальні у Величці провели українською мовою безкоштовні екскурсії туристичним маршрутом. Музей романтизму в Опіногурі пропонував безоплатний вхід до музею та вільну участь дітей у культурних заходах, таких як майстер-класи, музейні уроки, одноденні перебування. Окрім культурної програми, працівники музею займалися і волонтерською діяльністю, а саме збирали продукти для біженців. Заклад також

заявив про готовність прийняти евакуйовані з України твори мистецтва. Музей був готовий займатися процесом інвентаризації, документування та оцифрування українських колекцій [4; 5].

У Вольштині відбулась екскурсія, маршрут якої простягався крізь Вольштинське паровозне депо, музей під відкритим небом, мальовничий сад у музеї. Екскурсія завершилася короткою зустріччю на ринковій площі з мером міста та його заступником. Міський голова дозволив біженцям з України відвідувати музеї безкоштовно [6]. Працівники Археологічного музею у Гданську від початку війни допомагають українцям із власної ініціативи. Одні збирають речі для українців, другі – благодійні внески, інші – надають притулок громадянам України, які прибувають до Польщі. Археологічний музей у Гданську також пропонував вільний вхід для українців, які виявили бажання відвідати зерносховище «Блакитний Баран», городище в Сопоті або Романські підвали [7].

Замковий музей у Ланьцуті дозволив біженцям побачити вибрані виставки на основі спеціального квитка, вартістю 1 злотий. Окрім того, у межах абонементу, який дав змогу побачити інтер'єр першого поверху замку, конюшні та каретної, відвідувачам було надано аудіогід українською мовою [8].

Історичні місця, музеї, виставки стали важливим елементом адаптації українських біженців у новому середовищі. Прихисток отримали не лише люди, а й твори мистецтва. У жовтні 2022 р. снаряд, який розірвався навпроти будівлі Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, спричинив руйнування фасаду будівлі. Так, Королівський замок у Варшаві зустрів 38 творів із Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Їх привезли до Польщі на прохання керівництва київського музею, який постраждав під час нападів Росії на столицю України. Серед евакуйованих творів є «Портрет Станіслава Августа в костюмі Генріха IV», написаний у 1797 р. Елізабет Віже Ле Брен, один із двох останніх портретів короля, «Архітектурне капричіо з руїнами храму» Бернардо Беллотто. Серед творів також були картини італійських майстрів епохи Відродження та барокко, зокрема Якопо дель Селлайо, Джованні Франческо Барб'єрі, Мікеланджело дель Кампідольо. Окрасою цієї частини колекції є вєдута Франческо Тіроні, художника, який працював у Венеції.

Серед творів фламандських і голландських живописців вирізняються: «Амур і сплячі німфи» Якоба Йорданса, ескіз маслом Пітера Пауля Рубенса «Бог ріки Шельди, Кибела і богиня міста Антверпена», «Зимовий пейзаж» Гейсбрехта Лейтенса. Колекція, яка надійшла, є показом творів мистецтва та ремесел найвищого рівня європейського мистецтва XV–XVIII ст. [9–11].

У травні 2023 р. міністр культури та інформаційної політики України О. Ткаченко заявив, що жодної евакуації культурних цінностей за кордон не відбувалося. «У нас тривають виставки, саме відбувається виставка в Кракові робіт Пінзеля. Є виставки в Литві, є виставки, які найближчим часом відкриються в Луврі, в інших країнах. Це виставки, це не евакуація», – сказав О. Ткаченко.

Олександр Ткаченко зі своїми колегами з Польщі та Литви Пьотром Глінським і Сімонасом Кайрісом підписали декларацію «Люблінського трикутника», яка передбачає підтримку України в різних міжнародних форматах для захисту її культурної спадщини та цінностей, обмін знаннями, підтримку українських митців та культурних фахівців, сприяння відновленню України та створення Європейського фонду для захисту та відновлення культурного та креативного сектору [12].

У Національному музеї Литви «Палац Великих князів Литовських» відбувся виставковий проект «Львів вітає Вільнюс», де було представлено 33 зіркові художні роботи з колекції Львівської національної галереї мистецтв ім. Бориса Возницького. До виставки увійшли полотна італійських, фламандських, німецьких, іспанських, австрійських та польських художників [13].

Початок повномасштабного вторгнення привернув увагу до українського мистецтва за межами України. Так, у цей період відбулися виставки в різних кутках Європи та США. Наприклад, у Мадридському національному музеї Тіссен-Борнеміса відбулася виставка «В епіцентрі бурі: український модернізм, 1900–1930», де були представлені роботи майстрів українського модернізму Олександра Богомазова, Василя Єрмилова, Віктора Пальмова, Анатолія Петрицького та ін. В італійському місті Тренто пройшов проект «Українські соняшники», на якому представлено 60 картин Марії Примаченко з колекції Національного музею імені Тараса Шевченка в Києві.

Національний музей «Київська картинна галерея» відправив до Швейцарії на зберігання 49 предметів зі своєї колекції. На основі цієї колекції у Художньому музеї Базеля організована виставка «Народжені в Україні», до якої увійшли роботи Архіпа Куїнджі, Давида Бурлюка, Зінаїди Серебрякової, Дмитра Левченка та інших художників XIX–XX ст., народжених на території сучасної України. У різних країнах Європи представляв свої картини знаний художник Іван Марчук, а в Нью-Йорку можна було познайомитися з творчістю лемківського художника Никифора Дровняка [14]. Війна стала випробуванням не лише для людей, а й для мистецтва України. Військові події породили інтерес за межами України до нашої культури та мистецтва.

Із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну уряди європейських країн надали допомогу українським біженцям. Важливим етапом адаптації українців у невідомому середовищі стала всебічна підтримка, зокрема й культурна. Вище перелічені культурні заходи дали змогу українцям познайомитися з історією та культурою держави, яка їх прихистила, позитивно вплинули на стан біженців у стресовій ситуації. У нетиповій ситуації історичний туризм став одним із важливих етапів допомоги українцям.

Література:

1. Salies muziejai pavasari sulauke 40 tukst ukrainieciu. URL: <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Polskie muzea dla uchodzcow z Ukrainy. URL: <https://www.rp.pl/kultura/art35853841-polskie-muzea-dla-uchodzcow-z-ukrainy> (дата звернення: 15.01.2024).
3. Uchodzczy z Ukrainy moga odwiedzac muzeum podlaskie i jego oddzialy. URL: <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,28247476,uchodzczy-z-ukrainy-moga-odwiedzac-muzeum-podlaskie-i-jego-oddzialy.html> (дата звернення: 15.01.2024).
4. Bezplatne zwiedzanie dla obywateli z Ukrainy. URL: <https://www.kopalnia.pl/kopalnia-wiedzy/bezplatne-zwiedzanie-dla-obywateli-z-ukrainy-j7cm> (дата звернення: 15.01.2024).
5. Uchodzczy z Ukrainy moga za darmo zwiedzac muzeum romantyzmu w Opinogorze. URL: <https://warszawa.tvp.pl/59147022/uchodzczy-z-ukrainy-moga-za-darmo-zwiedzac-muzeum-romantyzmu-w-opinogorze> (дата звернення: 16.01.2024).
6. Znalezli schronienie w rudnie ukraincy zwiedzili. URL: <https://wolsztyn.naszemiasto.pl/znalezli-schronienie-w-rudnie-ukraincy-zwiedzili/ar/c1-8749307> (дата звернення: 16.01.2024).
7. Muzeum archeologiczne w gdansku dla ukraincow zwiedzanie zajecia dla dzieci. URL: <https://archeologia.pl/aktualnosci/aktualnosci-wszystkie-muzea/muzeum-archeologiczne-w-gdansku-dla-ukraincow-zwiedzanie-zajecia-dla-dzieci-pomoc-instytucjonalna/> (дата звернення: 16.01.2024).
8. Muzeum zamek w Lancucie dla uchodzcow z Ukrainy. URL: <https://www.zamek-lancut.pl/muzeum-zamek-w-lancucie-dla-uchodzcow-z-ukrainy> (дата звернення: 16.01.2024).
9. Dzieła z Narodowego muzeum sztuki w kijowie przyjechaly do zamku krolewskiego. URL: <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/dziela-z-narodowego-muzeum-sztuki-w-kijowie-przyjechaly-do-zamku-krolewskiego> (дата звернення: 15.01.2024).
10. Музеї Києва, які постраждали від російського обстрілу, звернулись по допомогу у відновленні. URL: <https://detector.media/infospace/article/203633/2022-10-11-muzei-kyieva-yaki-postrazhdaly-vid-rosiyskogo-obstrilu-zvernulys-podopomogu-u-vidnovlenni/> (дата звернення: 29.02.2024).
11. Шедеври з Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. URL: <https://www.zamek-krolewski.pl/ua/aktualnosc/1788-shedevry-z-natsionalnoho-muzeyu-mystetstv-imeni-bohdana-ta-varvary-khanenkiv> (дата звернення: 29.02.2024).
12. Жодної евакуації культурних цінностей за кордон не було. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3713703-zodnoi-evakuacii-kulturnih-cinnostej-za-kordon-ne-bulo-tkacenko.html> (дата звернення: 29.02.2024).
13. Виставку шедеврів Львівської національної галереї мистецтв відкрили у Вільнюсі. URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/lviv-national-art-gallery-vilnius-art-exhibition> (дата звернення: 29.02.2024).
14. Мадрид, Нью-Йорк, Краків: 7 виставок українських митців за кордоном. URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/7-vystavok-ukrayinskyh-mysiv-zakordonom> (дата звернення: 29.02.2024).